

Nr 8.

Ankom till riksdagens kansli den 25 februari 1915 kl. 12 m.

Utlåtande i anledning av justitieombudsmannens framställning till riksdagen om åtgärder för åstadkommande av en mera tillförlitlig värdering av död mans bo.

Närvarande: herrar Petersson i Lidingö villastad, Lindhagen, af Ekenstam¹, Söderbergh¹, Stårner¹, greve Lagerbjelke, Alexanderson, Johanson i Valared¹, greve Spens, Dahl, Lindqvist i Stockholm¹, Pettersson i Bjälbo, Persson i Norrköping, Gustafsson i Örebro, Schotte och Igel.

¹ Ej närvarande vid utlåtandets justering.

Lagutskottet har till behandling förehaft en av *justitieombudsmannen* i den av honom till innevarande riksdag avgivna ämbetsberättelse gjord framställning av följande lydelse:

»Angående upprättandet af bouppteckningar efter affidna personer är i 9 kap. 1 § ärfdabalken stadgadt, att om boet lyder under stadsdomstol eller egendomen är fastighet i stad, skall boets uppteckning och värdering i regel förrättas af två eller flera gode män, utsedda af borgmästare och råd, men att om boet lyder under annan domstol, eller egendomen är fastighet å landet, stärbhusdelägarna äga kalla gode män, som förrätta uppteckningen och värderingen. Sistnämnda frihet har emellertid genom särskilda föreskrifter blifvit utsträckt att gälla jämväl beträffande en mängd städer. Bouppteckningarna få alltså i de flesta fall ombesörjas af bouppteckningsmän, som stärbhusdelägarna genom fritt val själfva tillkalla.

Bihang till riksdagens protokoll 1915. 9 saml. 8 häft. (Nr 8.)

Under äldre tider betraktades allmogens rätt att utse bouppteckningsmän såsom ett allmogen tillerkänt privilegium, som man ogärna ville rubba, ehuru denna gamla rättighet ej alltid synes hafva utöfvats på ett tillfredsställande sätt. Under år 1800 ingåfvo åtskilliga häradshöfdingar till Kungl. Maj:t en ansökning, hvori de hemställde, om icke till förekommande af de otaliga och ofta förstörande tvister, hvilka härflöte af okunniga och oförfarna bouppteckningsmäns vållande, boupptecknings- och arfskiftesförrättningar å landet borde, likasom med ögonskenlig nytta för stärbhusens delägare i städerna alltid skett, ställas under domarens befattning och vård att därtill utse och förordna män af erforderliga kunskaper och känd redlighet. Öfver denna ansökning hördes rikets hofrätter. Svea hofrätt fann det betänkligt, att bouppteckningar och skiften å landet skulle ställas under domares befattning, åtminstone icke utan det villkor, att häradshöfdingarna blefve förbundna att vid valet af bouppteckningsmän göra behörigt afseende å allmogens förslag, hvarmed stärbhusdelägarna borde få inkomma. Åbo och Vasa hofrätter afstyrkte häradshöfdingarnas framställning, hvaremot Göta hofrätt förklarade sig anse, att det skulle lända till ordning och redighet vid stärbhusutredningar på landet, om bouppteckningars och skiftens upprättande komme att besörjas af häradshöfdingarna genom därtill utsedda redliga män, hvilka likväl borde för en sådan befattning vara lagligt ansvar underkastade. Särskilda kommitterade, till hvilka ifrågavarande ärende för närmare utredning blifvit öfverlämnadt, anförde uti afgifvet utlåtande, att ehuru all anledning vore att förmoda, det mera ordning och redighet vid bouppteckningar och skiften å landet skulle vinnas, om dessa förrättningar blefve lämnade under häradshöfdingarnas närmare befattning, hade kommitterade likväl, i anseende till de allmogen lämnade flera nådiga försäkningar att till boupptecknings- och skiftesmän få antaga dem, som ägde dess förtroende, icke vågat tillstyrka någon ändring uti denna allmogen förunnade rättighet; hvarvid kommitterade likväl trott menighetens säkerhet och bästa fordra, att häradshöfdingarna undfinge befallning att vid bouppteckningars och skiftens emottagande noga tillse, att icke okunniga och oskickliga personer finge med sådana förrättningar sig befatta. Genom kungl. brefvet den 27 maj 1801 till samtliga hofrätterna blef häradshöfdingarnas ifrågavarande framställning afslagen. I öfverensstämmelse med kommitterades förslag tillades det emellertid i det kungl. brefvet, att häradshöfdingarna borde förständigas att noga tillse, att icke okunniga och oskickliga personer finge befatta sig med omförmälta förrättningar.

Då lagkommittén sedermera utarbetade sitt förslag till ny ärfdabalk, blef frågan om utseendet af bouppteckningsmännen noga uppmärksammas,

och yttrade lagkommittén i sina motiver till 6 kap. ärfdabalken härutinnan följande:

»Enligt 1 § i 9 kap. ärfdabalken, må till uppteckning af egendom å landet, eller sådan, som ärfves efter landsrätt, gode män af arfvingar kallas, efter deras eget val.

I stället för att bereda åsyftad fördel, har denna frihet ofta åstadkommit stora olägenheter. Arfvingar hafva stundom lämnat sitt förtroende åt personer, som icke varit skickliga att verkställa det dem gifna uppdrag.

Då uppteckning af död mans bo icke förrättas med urskillning, förefelas dess ändamål att, så vidt ske kan, grundlägga en säker kännedom om stärbhusets tillhörigheter samt dessas beskaffenhet och värde; och de, som hafva del eller anspråk i boet, sakna den nödiga vägledning, hvarigenom oredor och tvister för framtiden kunna förekommas. Erfarenheten vittnar, att ganska många bland de vid domstolarna å landet förekomne rättegångar ledt sitt ursprung från felaktiga bouppteckningar och därpå grundade oriktiga arfskiften, samt att det ofta varit svårt, att, efter längre tids förlopp, erhålla tillförlitliga upplysningar om boets tillstånd vid dödsfallet.

Genom kungl. brefvet den 27 maj 1801, blef väl stadgadt, att härads-höfdingarna skulle, vid boupptecknings- och skiftesinstrumenters emottagande, noga tillse, att icke okunniga och oskickliga personer finge med sådana förrättningar sig befatta; men då denna tillsyn förutsatt en förtidig granskning, som, utan närmare kännedom om boet, icke kunnat blifva fullständig, har någon påföljd däraf sällan ägt rum i andra fall, än där uppenbara fel i formen genast visat sig. Att förordna ny bouppteckning, har ofta funnits leda till betänkliga följder, i synnerhet då stärbhuset varit obemedladt eller med gäld besvaradt.

Kommittén har ansett ändamålet kunna vinnas, om till bouppteckningars förrättande inom hvarje domsaga, vissa för skicklighet och redlighet kända personer blifva tillsatta, hvilka, i följd af förordnandet, böra ansvara för tillförlitligheten af sin förrättning.

Man har likväl trott, att stärbhusdelägarnas val ej borde ovillkorligen bindas vid de sålunda konstituerade personer, och därför gifvit stärbhusdelägarna frihet, att själfva nämna andra, åt hvilka de ville ett sådant förtroende lämna, med förbehåll likväl af domstolens godkännande; och har, till undanröjande af allt tvång, som för ändamålets befordran ej är nödigt, den föreskrift jämväl blifvit meddelad, att domstolarna ej äga ett sådant godkännande vägra, i annat fall, än om den föreslagne bouppteckningsmannen pröfvas till befattningen ej skicklig vara.

Då dessa föreskrifter åsyfta allmän nytta, böra de ock blifva allmänt gällande. Lagskipningens enhet skulle utan nödvändighet störas, om man för särskilda samfundsklasser medgäfvde undantag från den allmänna regeln. Den säkerhet, som för städernas innevånare varit åsyftad med stadgandet, att borgmästare och råd borde för hvarje tillfälle nämna bouppteckningsmän, vinnes sannolikt i större mån, då stärbhusdelägarna hafva alternativet, att kunna vända sig till sådana personer, som äro en gång för alla förordnade, eller att andra skickliga förrättningsmän själfva utse.»

I öfverensstämmelse härmed föreslog lagkommittén, att 6 kap. 3 § ärfdabalken skulle få denna lydelse:

»Så ä landet, som i stad, skola kunniga och redliga män tillsatta vara, att boutredningar inom domsagan hålla. Af dessa kallen stärbhusdelägare en, att bouppteckning förrätta. Åsämjas stärbhusdelägare, att låta bouppteckning förrättas af annan person, den de hafva förtroende till; anmälen det hos rätten; och varde han förordnad, där ej rätten pröfvar honom till den befattning ej skicklig vara. Den, som bouppteckning förrättar, tage sig till biträde tvenne andra män, som ojäfviga äro.»

Vid den granskning, som lagberedningen sedermera ägnade åt lagkommitténs förslag till ärfdabalk, vann lagförslaget i ifrågavarande hänseende ej lagberedningens gillande, utan införde lagberedningen i sitt förslag till ärfdabalk i 6 kap. 4 § följande stadgande:

»Till bouppteckningsman ägen stärbhusdelägare välja den de hafva förtroende för: sämjas de ej om valet; varde, då anmälan därom sker, bouppteckningsman af rätten förordnad. Den, som bouppteckning förrättar, tage sig till biträde två ojäfviga män.»

Lagberedningen yttrade i motiveringen till detta förslag, att ehuru ganska många skäl talade för ett sådant stadgande, att i hvar ort vissa personer skulle vara tillsatta att förrätta boutredningar, hade beredningen dock trott det vara rådligast att icke nu inskränka den frihet i val till sådana befattningar, hvilken dittills ägt rum. Skulle det framdeles, förmenade lagberedningen, allmännare erkännas vara för vårt land lämpligt, att vissa personer förordnades till sådana förrättningar, kunde lätteligen blifva genom särskild lag därom förordnad.

De förslag till ändring af gällande lag, hvilka, på sätt nu omförmäls, väcktes dels under år 1800 af åtskilliga härads höfdingar dels ock därefter af lagkommittén, ledde icke till något resultat. Också torde man hafva skäl antaga, att anledningarna till sådana klagomål, som af såväl härads höfdingarna som lagkommittén framfördes öfver bouppteckningsmännens oskicklighet, alltmera minskats i den mån som den allmänna folkbildningen stigit. Under senare tider har emellertid tillkommit ett viktigt skäl för

öfvervägande, huruvida det må anses vara klokt att fortfarande låta bouppteckningarna besörjas af enskilda personer. Numera uttager ju staten i arfsskatt mycket stora belopp hos stärbhusen under form af stämpel å bouppteckningarna, och vid uträknandet af denna stämpel ligga stärbhusens i bouppteckningarna upptagna behållningar till grund. Vid sådant förhållande är det tydligen af stor vikt, att bouppteckningarna i fråga om värderingen af boets tillgångar äro fullt tillförlitliga. Och det synes kunna ifrågasättas, om ej för sådant ändamål borde stadgas någon inskränkning i stärbhusdelägarnas befogenhet att utse bouppteckningsmän.

Huru otillförlitliga bouppteckningarna i äldre tider varit i fråga om värderingen af till kvarlåtenskapen hörande fastigheter, framgår af Riksdagens skrifvelse till Kungl. Maj:t angående stämpelpappersafgiften vid 1874 års riksdag. Riksdagen anmälde i denna skrifvelse, att Riksdagen i fråga om stämpel å bouppteckning beslutat, att om bland kvarlåtenskapen äfven fast egendom inginge, finge denna i afseende å bouppteckningens förseende med stämpelpapper icke beräknas lägre än till det å egendomen vid dödsfallet gällande taxeringsvärde. Och anförde Riksdagen i motiveringen till detta beslut, att flerstädes det missbruk ägde rum, att vid upprättande af bouppteckningar fast egendom, som bland tillgångarna i boet förefunnes, utan afseende å dess verkliga värde upptoges till ett mer eller mindre oskäligt lågt sådant. Hvad sålunda härutinnan stadgades vid 1874 års riksdag har sedan blifvit i viss mån ändradt, och gäller nu, att vid stämpelbeläggningsvärdet af den fasta egendomen icke får upptagas lägre än nästföregående årets taxeringsvärde.

Då år 1894 bestämmelser infördes om progressiv arfsbeskattning, och arfsskatten därvid väsentligen höjdes, var uppmärksamheten också fäst vid frågan om tillförlitligheten af de i bouppteckningarna å egendomen satta värden. I det betänkande och förslag angående utvidgning af arfsbeskattningen m. m., som den 27 oktober 1893 afgafs af särskilda kommitterade, yttrade dessa härutinnan följande:

•Då bouppteckningen i regel är den handling, som skall ligga till grund för arfsskattens utgörande, är det tydligen af stor vikt, om man vill ernå en likformig och effektiv beskattning, att den värdering, som vid uppteckningen af boet äger rum, må verkställas med insikt och största möjliga omsorg. Detta är isynnerhet af vikt beträffande den lösa egendomen, då ju den värdering af fastigheterna inom riket, som i och för den allmänna bevillingens fastställande äger rum, kan läggas till grund äfven för stämpelafgifter, som i förhållande till detta värde skola utgöras. I gällande stämpelförordning är ju ock stadgadt, att då stämpelafgift skall utgå efter värdet af fast egendom, detta icke må upptagas lägre än näst-

föregående årets taxeringsvärde. Annat är förhållandet med den lösa egendomen. Här har man endast egendomens bouppteckningsvärde att hålla sig till. En känd sak är emellertid, att lös egendom ofta vid förrättandet af bouppteckningar uppskattas vida under sitt verkliga värde. Om arfsskatten höjes, är tydligt, att frestelsen att på denna väg i större eller mindre mån komma undan skatten skall blifva än större än nu, samt att i följd däraf den fasta egendomen törhända skulle komma att i verkligheten af skatten träffas vida hårdare än den lösa. Det synes därför vara nödvändigt att vidtaga anordningar, ägnade att förebygga ett sådant missförhållande, och kommitterade hafva därför, såsom ofvan blifvit nämndt, ansett nödigt uppgöra förslag till förordning angående värdering af död mans bo.

— — — — —
 — — — — — Å de orter, där rätten har att utse bouppteckningsförrättare, synes häruti tillräcklig garanti förefinnas för att egendomens värdering skall ske enligt riktiga grunder. Införandet af enahanda ordning i hela riket synes dock knappast vara erforderligt. Ändamålet torde nämligen kunna vinnas genom en föreskrift, att vid bouppteckning värderingen skall förrättas af personer, som af domstolen i orten erhållit förordnande att vara värderingsmän vid bouppteckningar.»

Kommitterade hade i öfverensstämmelse härmed upprättat ett förslag till lag angående värdering af död mans bo. Detta lagförslag innehöll hufvudsakligen,

att den i 9 kap. 1 § arfdabalken föreskrifna värdering af död mans bo skulle förrättas af två eller flera af domstol utsedda värderingsmän,

att dessa skulle värdera egendomen så, som de efter bästa förstånd och samvete pröfvade den vara värd, därvid värdet af aktier, obligationer och dylika handlingar skulle bestämmas med ledning af den vid dödstillfallet för hvarje slag af sådana handlingar gällande kurs eller eljest gängse pris, samt värdet af fordringar, som ej ansåges säkra, efter hvad skäligen pröfvades,

att för hvarje kommun a landet och hvarje stad underrätten årligen skulle nämna minst två gode män att under nästföljande år vara värderingsmän vid bouppteckningar,

att värderingsman skulle äga att för värderingsförrättning af tillgångarna i boet åtnjuta resekostnads- och traktamentsersättning, dock att, därest boet vore vidlyftigt eller så beskaffadt, att värderingsman med nämnda ersättning ej kunde anses skäligen godtgjord, rätten ägde bestämma högre ersättning,

samt att hvad i lagförslaget vore stadgad ej skulle äga tillämpning

i de fall, då borgmästare och råd enligt 9 kap. 1 § arfdabalken för egen-
domens uppteckning och värdering ägde nämna två eller flera män, och
ej heller med afseende å vissa mindre storbhus, därom närmare bestäm-
melser föreslogos.

Statskontoret och kammarrätten, som hördes öfver ifrågakvarande lag-
förslag, afstyrkte detsamma på grunder, hvarom här nedan närmare för-
mäles.

Kungl. Maj:t framlade emellertid lagförslaget med vissa mindre väsent-
liga ändringar för 1894 års riksdag, och yttrade statsrådet och chefen för
finansdepartementet vid det tillfälle, då propositionens framläggande be-
slöts, följande:

»Statskontoret och kammarrätten hafva i sitt den 22 sistlidne januari
afgifna utlåtande öfver kommitterades förslag till förordning angående
stämpelafgiften uttalat den åsikt, att den af kommitterade föreslagna vär-
deringen af död mans bo skulle blifva så väl för det stora flertalet döds-
bon onödigt betungande som för tillgodoseende af statens skatteintresse i
det hela obehöflig. Hvad fast egendom anginge, syntes nuvarande bestäm-
melse, enligt hvilken sådan egendom icke finge beräknas till lägre värde
än nästföregående årets taxeringsvärde, vara tillfyllestgörande, och hvad
lös egendom beträffade, skulle det enligt ämbetsverkens mening säkerligen
vara för det ändamål, hvarom här vore fråga, i det stora hela tillräckligt,
om det t. ex. föreskrefves, att vid beräkningen af stämpeln för värdet å
aktier, obligationer och öfriga dylika värdepapper i ett dödsbo detta icke
finge upptagas lägre än till det vid tiden för bouppteckningen i allmänhet
gällande, och att angående detta värde skulle vid bouppteckningen fogas
intyg af med saken förtrogna personer.

Den af ämbetsverken sålunda uttalade åsikt om obehöfligheten af den
föreslagna lagen angående värdering af död mans bo kan jag icke dela.
Äfven om enligt regeln de värdefullaste beståndsdelarna i ett bo utgöras af
fastigheter samt aktier, obligationer och andra dylika papper, ligger ofta ett
icke ringa värde i yttre och inre inventarier af olika slag, såsom kreaturs-
besättningar, maskiner vid fabriker med mera dylikt. Att vid bouppteck-
ning lösegendom ofta upptages med allt för låga värden är vidare ett
kändt förhållande. Då nu förslag framlägges till en på förändrade grunder
fotad, väsentligen utsträckt arfsbeskattning, vore det tvifvelsutant att anse
såsom en brist i den nya lagstiftningen, därest beträffande betydande delar
af kvarlåtenskapen bestämmandet af de värden, som skola ligga till grund
för skattens utgörande, skulle helt och hållet undandragas all offentlig kon-
troll. Då härtill kommer, att enligt lagförslaget minst två värderingsmän
skola utses för hvarje kommun å landet och hvarje stad samt att lagen

icke skulle äga tillämpning å de minsta stärbhusen, vid hvilket förhållande den föreslagna värderingen icke torde komma att för dödsbodelägarna kännas synnerligen betungande, anser jag hvad ämbetsverken anfört icke böra föranleda till lagförslagets förkastande.»

Lagförslaget blef emellertid af Riksdagen afslaget. Men i fråga om värderingen af värdepapper infördes i 1894 års förordning om stämpelafgiften ett så lydande stadgande: »Affiden persons lösa egendom, i den mån densamma utgöres af aktier, obligationer och öfriga dylika värdepapper, må vid bouppteckningens stämpelbeläggning icke beräknas till lägre värde än det vid tiden för bouppteckningen i allmänhet gällande; börande detta värde bestämmas enligt intyg af med saken förtrogna personer.» Denna föreskrift har sedan blifvit ändrad, och gälla nu i ifrågavarande hänseende bestämmelserna i 5, 6 och 9 §§ af förordningen om arfsskatt och skatt för gåfva den 19 november 1914. Enligt berörda 9 § erfordras fortfarande intyg af med saken förtrogna personer.

Vid 1910 års riksdag verkställdes en revision af skattesatserna för bouppteckningsstämpeln, och resultatet därpå blef, att arfsskatten betydligt höjdes. Arfsskatten utgår alltså numera i sin helhet med ett ganska stort årligt belopp. Den är i statsregleringen för år 1915 beräknad till sex millioner kronor.

Det föreligger enligt min uppfattning anledning att befara, att under nuvarande förhållanden afsevärda skattebelopp för staten förspillas däri-genom, att egendomens värdering i bouppteckningarna ofta är för låg. Hvad beträffar värderingen af stärbhusens fastigheter, torde denna i allmänhet kunna anses tillfredsställande, då ju, på sätt ofvan omförmälts, är stadgadt, att värdet å fast egendom vid stämpelbeläggningen ej får upptagas lägre än nästföregående årets taxeringsvärde. Men äfven beträffande värderingen af fastigheterna torde nog understundom skäl förefinnas för anmärkning. Om t. ex. en landegendom sista tiden före ägarens frånfälle betydligt förbättrats genom uppförandet af dyrbara byggnader, genom nyodlingar eller dylikt, så att det verkliga värdet betydligt öfverstiger förra årets taxeringsvärde, så borde utan tvifvel värdet å en sådan egendom i bouppteckningen upptagas högre än nämnda taxeringsvärde. Men antagligt är nog, att bouppteckningsmännen i regeln utan närmare undersökning äfven i dylika fall upptaga värdet till just föregående årets taxeringsvärde. Emellertid torde, såsom nyss nämndes, fastighetsvärderingen i det stora hela få anses vara tillfredsställande. Och detsamma torde gälla jämväl värderingen af aktier, obligationer och dylika värdehandlingar, ty dessas

värden böra, enligt hvad ofvan anförts, bestämmas enligt intyg af med saken förtrogna personer. Däremot är det hufvudsakligen när det gäller värderingen af sådan löseegendom, som ej består af värdehandlingar, som värderingen af död mans bo enligt vunnen erfarenhet visat sig otillfredsställande. Det torde vara en ganska allmän åsikt hos dem, som haft anledning att sysselsätta sig med det förevarande ämnet, att bouppteckningarnas värden å dylik löseegendom måste betecknas såsom i regeln alltför låga. Jag erinrar i detta hänseende om hvad härutinnan yttrades af 1893 års ofvannämnda kommitté samt af statsrådet och chefen för finansdepartementet i propositionen till 1894 års riksdag om förslaget till lag angående värdering af död mans bo.

Enligt min uppfattning vore det i själfva verket egendomligt, om ej den ofullkomliga lagstiftning, som på det ifrågavarande området ännu gäller, skulle föranleda för låga värderingar i bouppteckningarna, särskildt af den lösa egendomen. Bouppteckningsmännen äro ju i de flesta fall själfständigt och utan någon domstolarnas medverkan utsedda af stärbhusdelägarna, i hvilkas intresse det ligger, att bouppteckningsvärdena blifva låga, och bouppteckningsmännen hafva sig väl bekant, att det är en allmän sed, att värdena vid dessa förrättningar sättas lågt, i den mån sådant kan ske utan strid mot tydliga föreskrifter. Det är vid dessa förhållanden knappast att förvänta annat, än att bouppteckningsmännen allmänneligen skola utan tvekan följa den nyssnämnda allmänna seden, och att de skola vara ganska beredvilliga att vid sina värderingar förfara i enlighet med stärbhusdelägarnas intressen. Bouppteckningsmännen äro utan tvifvel vid sina låga värderingar i regeln i god tro. Att sätta låga värden i bouppteckningarna har blifvit dem en vana, med hvilken de anse sig ej böra bryta, helst de aldrig erfara, att domstolarna emot deras värderingar göra någon erinran i annat fall, än då dessa äro i strid mot bestämda föreskrifter. Betänker man vidare, att arfsskatten under den senare tiden betydligt höjts, torde det kunna förutses, att då redan från gammalt förefunnits en benägenhet att sätta låga värden i bouppteckningarna, denna benägenhet för framtiden under det ökade trycket af arfsskatten snarare skall komma att tilltaga än minskas. Och då staten här har ett betydande ekonomiskt intresse att tillvarataga, torde tillräckliga skäl förefinnas för Riksdagen att taga under öfvervägande, huruvida ej det reformarbete, som på det ifrågavarande området begynte under det förra århundradet, bör ju förr desto hellre fortsättas.

Den reform, hvilken här torde vara af nöden, synes mig böra gå i den riktning, som lagkommittén anvisat, så att ingen må godkännas såsom bouppteckningsman, som ej erhållit domstols förordnande därtill. Och torde

det tillika böra i lagen uttryckligen utsägas, i enlighet med hvad i 1894 års ofvannämnda lagförslag var föreslaget beträffande värderingsmännen, att bouppteckningsmännen skola värdera egendomen så, som de efter bästa förstånd och samvete pröfva den vara värd. Därjämte synes det kunna ifrågasättas, huruvida icke bouppteckningsmännen borde vara underkastade laga ansvar, därest de göra sig skyldiga till fel vid utförandet af sitt uppdrag. — Utöfver de grundläggande stadganden, som vid den ifrågasatta reformen rätteligen finge sin plats i den allmänna lagen, vore utan tvifvel åtskilliga andra bestämmelser behöfliga, hvilka lämpligen kunde sammanföras i en särskild instruktion för bouppteckningsmännen. En dylik instruktion med tillhörande formulär för bouppteckningar skulle otvifvelaktigt blifva af mycken nytta för vinnande af reda och ordning inom bouppteckningsväsendet, och därigenom skulle domstolarna helt visst besparas mycket besvär, som nu förorsakas dem af vissa i bouppteckningarna förekommande bristfälligheter.

Äfven om man bortser ifrån bouppteckningarnas betydelse för arfsbeskattningen, synes det ligga i sakens natur, att en legal förrättning af sådan art och af sådan vikt som uppteckningen och värderingen af död mans bo bör besörjas af personer, hvilka hafva att härleda sitt uppdrag härutinnan från statens myndighet och icke från stärbhusdelägarna. Men detta synes vara desto mera nödvändigt som bouppteckningarna nu ligga till grund för arfsbeskattningen. Vid sådant förhållande måste det anses vara principiellt oriktigt, att bouppteckningsmännen få godtyckligt utses af stärbhusdelägarna, således just af dem, som skola gälda arfsskatten. Tvärtom böra bouppteckningsmännen intaga en fullt oberoende ställning gentemot stärbhusdelägarna. Då bouppteckningsmannen går till sitt värf, bör han göra detta i känsla däraf, att han i främsta rummet är en statens tjänare, som är pliktig ej mindre att vaka däröfver, att, så vidt möjligt är, all boets egendom blir anmäld och upptecknad, än äfven att efter bästa förstånd och samvete värdera denna egendom, så att staten kommer i fullt åtnjutande af sin rätt till skatt. Hans ställning bör vara sådan, att han icke känner sig vara i främsta rummet en stärbhusdelägarnas hjälpare, utan bör han tvärtom vara redo att i det ena eller andra stycket vägra att göra dem till viljes, där statens berättigade intresse fordrar sådant af honom.

De män, som hos oss för närvarande syssla med boutredningar och därmed sammanhängande göromål, hafva, så vidt jag har mig bekant, vetat att genom redbarhet och skicklighet förvärfva sig förtroende såväl hos domstolarna som hos allmänheten, och det kan helt visst icke blifva fråga därom, att de nuvarande bouppteckningsmännen för framtiden skulle utbytas mot personer med andra kvalifikationer, utan finge domstolarna rätt

att utse bouppteckningsmän, skulle säkerligen den stora mängden af redbara och skickliga bouppteckningsmän, som nu finnas, blifva af domstolarna därtill förordnade. Hufvudsaken är här, att bouppteckningsmännen få en annan ställning, än de nu hafva, samt en ändrad uppfattning af sitt kall; nya män behöfvas i regeln icke. Dock förekommer det nog undantagsvis, att bouppteckningar för närvarande få opåtal upprättas af mindre väl kvalificerade personer. Det är under nuvarande förhållanden icke alltid så lätt för domstolarna att från sysslandet med bouppteckningar afstänga sådana personer, som synas vara mindre passande för dylika göromål, särskildt om deras bouppteckningar äro till formen oantastliga. Finge emellertid domstolarna den nämnda rätten att utse bouppteckningsmän, komme domstolarna gifvetvis att anse sig förpliktade att vid valet af bouppteckningsmän utesluta sådana personer, hvilka skäligen icke kunna anses hålla måttet i fråga om skicklighet och lämplighet i öfrigt. Den ifrågasatta reformen skulle alltså utan tvifvel medföra den påföljden, att vissa mindre väl kvalificerade personer för framtiden blefve förhindrade från att syssla med upprättandet af bouppteckningar, hvilket vore till uppenbar båtnad för såväl samhället som allmänheten.

Den reform, hvarom här ordats, berör icke omedelbart frågan om bouppteckningsarfvodet, men med några ord må emellertid här framhållas önskvärdheten däraf, att i sammanhang med den ifrågasatta reformen lagbestämmelser kunde utfärdas i syfte att väsentligen begränsa den ersättning, som bouppteckningsmän understundom pläga räkna sig till godo för sitt arbete. På detta område förekomma för närvarande vissa missförhållanden. Det är en ej alldeles ovanlig företeelse, att bouppteckningsförrättare veta att förskaffa sig en orimligt stor godtgörelse för sitt ifrågasatt arbete. Det vore därför synnerligen önskvärdt, att en bestämd taxa för upprättandet af bouppteckningar kunde komma till stånd. I sådant syfte väcktes vid 1898 års riksdag en motion, hvilken emellertid ej rönste någon framgång, utan efter ett enhälligt afstyrkande i lagutskottet afslogs af båda kamrarna. Af lagutskottets betänkande i ämnet framgår väl, att frågan om en taxa för ifrågasatt förrättningar är en ganska svår fråga. Men utan tvifvel finnes här ett verkligt behof af någon lagstiftning i och för undanröjandet af berörda missförhållanden och till skydd för oerfarna och godtrogna stärbhusdelägare.

Den revision af den allmänna lagen, som för närvarande pågår i vårt land, skall helt visst i sinom tid komma att omfatta jämväl ärfdabalken, och när den tiden kommer, skall utan tvifvel frågan om tillförlitligheten af den värdering af död mans bo, som fastställles i bouppteckningarna, göras till föremål för pröfning. Det kan emellertid komma att dröja mycket

länge, innan tiden är inne för denna pröfning. Jag har därför härmed velat underställa saken Riksdagens omedelbara öfvervägande. Skulle nämligen den ifrågasatta reformen befinnas hafva fog för sig, torde densamma ej böra uppskjutas till en oviss framtid, utan af statsfinansiella skäl snarast möjligt komma till stånd.

På grund af hvad jag sålunda anført, får jag vördsamt hemställa, att Riksdagen måtte i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, det tacktes Kungl. Maj:t låta utarbета och för Riksdagen framlägga förslag till lagbestämmelser, ägnade att åstadkomma ökad garanti för tillförlitligheten af de värden, som i bouppteckningarna efter aflidna personer åsättas deras kvarlåtenskap samt sålunda ligga till grund för gällande arfsbeskattning.»

*Utskottets
yttrande.*

Såsom framgår av justitieombudsmannens ifrågavarande framställning, är syftet med densamma väsentligen att vinna en mera betryggande säkerhet för att statens rätt till arvsskatt tillvaratages, än gällande lagstiftning erbjuder. Enligt justitieombudsmannens uppfattning föreligger nämligen anledning att befara, att avsevärda skattebelopp för staten förspillas därigenom, att egendomens värdering i bouppteckningarna efter avlidna personer ofta är för låg. Orsaken härtill är enligt justitieombudsmannens åsikt att finna förnämligast däruti, att dödsbodelägare i regel äga att själva utse bouppteckningsmän, och att dessa näppeligen kunna väntas frångå hittills gällande sedvänja att i dödsbodelägarnes intresse sätta bouppteckningsvärdena alltför låga. För vinnande av rättelse härutinnan anser justitieombudsmannen nödigt, att dödsbodelägarnes rätt att godtyckligt utse bouppteckningsmän upphäves, samt föreskrift gives därom, att ingen må anlitas till dylik förrättning, som ej erhållit domstols förordnande därtill.

Obestriddigt är det ett statsfinansiellt intresse av vikt, att den egendom, som upptages i bouppteckningarna efter avlidna personer, åsättes sitt verkliga värde. Behovet av en tillförlitlig värdering av dödsbon har ock, såsom justitieombudsmannen framhållit, redan tidigare uppmärksamrats och föranlett vissa särskilda bestämmelser. Sålunda har beträffande fast egendom stadgats, att dess värde ej får upptagas lägre än nästföregående årets taxeringsvärde, och i fråga om aktier, obligationer och dylika värdehandlingar gäller numera enligt kungl. förordningen om arvsskatt och skatt för gåva, att dessas värden böra beräknas efter gällande börspris eller, därest handlingen icke är noterad å börs ävensom där omständigheterna föranleda till att det börsnoterade värdet icke motsvarar pris, som under normala förhållanden kan antagas hava varit påräkneligt vid försäljning, efter sistnämnda pris. För värdering av egendom av nu angivna slag torde

de bestämmelser, som sålunda redan förefinnas, i stort sett vara tillfredsställande, vilket även av justitieombudsmannen vitsordas. Jämväl beträffande det värde, vartill vissa fordringar och rättigheter skola vid beräkningen av arvsskatt upptagas, innehåller samma förordning noggranna bestämmelser. I fråga åter om värdesättningen av övrig lösegendom är utskottet i likhet med justitieombudsmannen medvetet om, att densamma understundom kan vara lägre än den rätteligen borde vara. Vad sålunda egentligen skulle vinnas genom den föreslagna omläggningen av förfarandet vid bouppteckningar, vore en riktigare värdesättning av sistnämnda slag av lösegendom. Men utskottet håller före, att den vinst i högre arvsskatt, som härigenom skulle för statsverket uppkomma, i stort sett ingalunda är av den betydelse, att den i och för sig kan innebära tillräckligt skäl för den ifrågasatt omläggningen av bouppteckningsvärderingen, därest ur annan synpunkt betänkligheter skulle finnas möta däremot. Och därvid kan utskottet ej undgå att framhålla det intresse, som den enskilde allt fortfarande har att till bouppteckningsförrättare få kalla dem, till vilka han har förtroende.

Utskottet hänvisar i detta avseende till lagutskottets yttrande i anledning av Kungl. Maj:ts förslag vid 1894 års riksdag angående värdering av död mans bo, varuti framhölls, att en föreskrift om dödsbons värdering av särskilda för sådant ändamål av domstol förordnade värderingsmän för det stora flertalet dödsbon skulle ställa sig onödigt betungande. Såsom justitieombudsmannen omnämnt, har också rätten för dödsbodelägarne att själva utse bouppteckningsmän, där den sedan gammalt funnits, — vilket är fallet beträffande bon, lydande under landsrätt, — städse ansetts såsom ett privilegium, som man ogärna velat rubba. De förslag härom, som vid ett och annat tillfälle framstälts, hava också stött på allvarligt motstånd och ej lett till någon påföljd. I städerna, där borgmästare och råd enligt bestämmelserna i 1734 års lag hava att utse bouppteckningsförrättare, har utvecklingen gått i den riktning, att för närvarande i ej mindre än sextio av rikets städer dödsbodelägarne därutinnan hava samma frihet som på landet.

Det torde även kunna ifrågasättas, huruvida det syfte, som ligger till grund för justitieombudsmannens framställning, skulle i någon avsevärd mån vinnas på den av honom föreslagna vägen. Såsom justitieombudsmannen framhållit, hava de personer, som för närvarande syssla med boutredningar och därmed sammanhängande göromål, i allmänhet vetat att genom redlighet och skicklighet förvärva sig förtroende hos domstolarna. Huruvida den omständigheten, att dessa personer erhöles domstols förordnande såsom bouppteckningsmän, vilket med all sannolikhet i de flesta fall komme att

ske, skulle medföra, att de vid sina värderingar komme att tillämpa andra grunder än för närvarande, synes utskottet tvivelaktigt.

Justitieombudsmannen har till stöd för sin framställning jämväl åberopat, att uppteckning och värdering av död mans bo är en legal förrättning av den vikt, att den bör besörjas av personer, som hava att härleda sitt uppdrag härutinnan från statens myndighet och icke från stärbhusdelägarna. Något behov att av denna anledning vidtaga en reform i föreslagen riktning synes dock knappast föreligga. Det har, såvitt utskottet har sig bekant, icke framträtt någon svårighet att använda boupp-teckningarna, sådana de nu upprättas och av domstolarne godtagas, såsom underlag för de rättshandlingar, som sammanhånga med och betingas av upplösningen av ett dödsbo. Ett fullt tillgodoseende av nu berörda synpunkt skulle för övrigt kräva vida längre gående åtgärder än de nu ifrågasatta.

I samband med föreliggande ämne har justitieombudsmannen framhållit önskvärdheten därav, att en bestämd taxa för upprättandet av boupp-teckningar kunde komma till stånd. Utan att närmare ingå på denna fråga vill utskottet hänvisa till lagutskottets yttrande vid 1898 års riksdag i anledning av ett härom väckt förslag. Utskottet framhöll bland annat, att, därest ett fixerande av boupp-teckningsarvoden skulle ske, »måste naturligtvis vid fastställande av beräkningsgrunderna för arvoden dessa så bestämmas, att arvodet i varje speciellt fall komme att utgöra åtminstone skälig ersättning för besväret med förrättningen, och detta skulle med hänsyn till de mångfaldiga skiftningar, som ifrågavarande förrättningar erbjuda i anseende till arbete och omtanke, nödvändigt leda till fastställande av en ganska hög norm för arvodenas beräkning». Utskottet förmenade, att följderna härav skulle bliva, att i en mängd fall, där besväret med förrättningen vore ringa, men tillgångarna stora, arvoden komme att utgå med belopp, överstigande vad som kunde anses såsom skälig ersättning.

På grund av vad ovan anförts får utskottet hemställa,

att justitieombudsmannens ifrågavarande framställning icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Stockholm den 25 februari 1915.

På lagutskottets vägnar:

ALBERT PETERSSON.

Reservation:

av herr *Lindhagen* rörande sista stycket i utskottets motivering, som enligt reservantens uppfattning bort utbytas mot ett framhållande av önskvärdheten, att domstolarna bemyndigades förordna vissa personer att, då de därom anmodas, bland annat biträda stärbhus med upprättande av bo-uppteckningar efter viss fastställd taxa.
